
KAPITTEL 5

Erfaringer fra utdanningsprogrammet X-art

Brit Ågot Brøske Danielsen

En av målsettingene for Libanonprosjektet¹ er å utvikle kulturtilbud for barn og unge i de palestinske flyktningleirene i Sør-Libanon, samt å fremme bruken av forskjellige former for kunst og kultur i libanesiske skoler. Gjennom engasjementet i Libanon har vi erfart at det lokalt er stor mangel på kvalifisert personale som kan undervise i musikk og bevegelse som skolefag eller som fritidsaktivitet. Det er liten tradisjon for slike aktiviteter og undervisning i skolene og miljøene forøvrig. Det finnes noen musikere, men de mangler som oftest pedagogisk skolering, og det finnes lærere/førskolelærere, som gjerne mangler musikkfaglig kompetanse. Det er også mangler på kompetanse mht å kunne bruke musikk som verktøy i undervisningen i andre fag og i helse- og sosialarbeid. Verken konservatoriet, som utdanner musikere, eller universitetene i området, som utdanner lærere og helsearbeidere, gir denne typen tilbud. Med dette som bakteppe startet tre norske organisasjoner; den ideelle stiftelsen *FORUM for kultur og internasjonalt samarbeid*, helseorganisasjonen NORWAC² og Norges musikkhøgskole (NMH) i samarbeid med tre lokale organisasjoner i Libanon i 2009 et treårig utdanningsprogram kalt *X-art*³.

I dette kapitlet presenterer og diskuterer jeg utdanningsprogrammet med særlig fokus på valg av undervisningsinnhold, og hvordan tre forhold; begrunnelser for valg av innhold, deltakernes forutsetninger og konteksten programmet foregår i, påvirker valg av undervisningsinnhold. Det er med andre ord didaktiske problemstillinger som diskuteres i kapitlet. Med utgangspunkt i spørreordene *hvorfor* (begrunnelser), *hvem* (deltakernes forutsetninger) og *hvor* (konteksten) ønsker jeg å kunne diskutere hvordan refleksjoner innen disse tre områdene har bidratt til å påvirke beslutninger omkring undervisningsinnhold i X-art, som kan forstås som svar på spørsmålet *hva*.

Teksten tar utgangspunkt i mine egne erfaringer som lærer innen musikk og dans/bevegelse i X-art. Undervisningen i Libanon har ført til mange refleksjoner omkring

1 Se kapittel 1 for en oversikt over Libanonprosjektet

2 Se kapittel 2 for presentasjon av samarbeidsorganisasjonene

3 <http://www.interculture.no/x-art7.html>

mitt eget musikkpedagogiske grunnsyn og mine begrunnelser for valg av innhold. I tillegg til mine egne erfaringer kommer jeg til å bruke noen sitater fra et intervju med en av deltakerne i X-art som eksempler for å belyse perspektivene som løftes fram.

Undervisningskonteksten som X-art befinner seg i er bl.a. karakterisert av at de fleste av deltakerne snakker relativt dårlig engelsk, at deltakerne har svært ulike utgangspunkt som lærere i libanesiske skoler eller som sosialarbeidere og aktivitetsledere i kultursentre i ulike palestinske flyktningleire, og at undervisningskonteksten foregår i en muslimsk kulturtradisjon.

Utdanningsprogrammet X-art

Utdanningsprogrammet X-art ble startet i 2009 med mål om kompetanseheving i musikk, dans, drama, litteratur og visuell kunst for libanesiske og palestinske lærere, førskolelærere, spesiallærere og sosialarbeider. Som et bakteppe for utdanningsprogrammet ligger en tro på verdien av kunst og kultur i arbeid med barns opplæring og utdanning, om enn med utgangspunkt i ulike perspektiver. For å kunne bruke kunst og kultur i arbeid med barn trenger man både et egnet sted for denne type opplæring, tilstrekkelig utstyr og ikke minst kompetente lærere og instruktører. Musikk som undervisningsfag i libanesiske og palestinske skoler er ikke vanlig, og det er dermed heller ingen tradisjon for å utdanne musikkklærere som er kompetente til å gi alle barn musikkopplæring slik vi har tradisjon for i den norske grunnskolen. I Libanon fins det imidlertid en instrumentalopplæringstradisjon, men instrumentallærerne har gjerne liten interesse for å undervise i kontekster som ligner vår klasseromsundervisning, der utgangspunktet er at alle barn bør få undervisning i musikk og ikke bare de som er spesielt interessert. Det er heller ingen tradisjon for å drive gehørbasert undervisning eller å fokusere på lek i undervisningssituasjoner.

Gjennom tre år har deltakerne i utdanningsprogrammet X-art blitt tilbudt totalt 180 timer med workshops over en treårs periode (2009–2011), fordelt på samlinger gjennom året med 60 timer pr år. Det første året fikk alle deltakerne opplæring innen musikk, dans, drama, visuell kunst og litteratur. I andre og tredje år måtte deltakerne velge å fordype seg enten innen musikk, dans og noe drama, eller innen områdene litteratur, visuell kunst og noe drama. Undervisningsinnholdet i musikkdelen av utdanningsprogrammet har i all hovedsak vært rettet mot praktiske aktiviteter innen musisering og dans, men med den nødvendige teoretiske forankringen. Undervisningsmetodene har vært gehørbaserte, med stor vekt på imitasjon og demonstrasjon. I programmet har vi prøvd å inkludere deltakernes egen kulturtradisjon. Mye fokus har vært rettet

mot oppøving av deltakernes musikalske ferdigheter, både på ulike instrumenter samt mer didaktiske ferdigheter.

I tillegg til de tre tidligere nevnte norske organisasjonene, har programmet lokalt i Libanon vært forankret i et samarbeid med tre NGO-er⁴: *The National Institute of Social Care & Vocational Training* (NISCVT) også kjent under navnet *Beit Atfal Assumoud* (BAS), *Imam Sadr foundation*, samt *Marouf Saad Social and Cultural foundation*⁵. Disse NGO-ene representerer ulike religiøse, politiske og etniske grupper i Libanon, og X-art-programmet har bidratt til at de tre organisasjonene nå samarbeider på flere områder. Et viktig virkemiddel har vært at representanter fra alle NGO-ene har deltatt sammen i X-art, der det har vært 10–12 utvalgte deltakere fra hver av de tre organisasjonene, samt at ansvaret for samlingene har gått på rundgang mellom organisasjonene slik at deltakerne har fått oppleve hverandres virksomheter på nært hold. Mange av de libanesiske deltakerne har for første gang i sitt liv besøkt en palestinsk flyktningleir, samtidig som mange av palestinerne for første gang har opplevd å bli invitert til en libanesiske organisasjon gjennom dette prosjektet. Sunni- og sjiamuslimer, kristne og ikke-religiøse har møtt hverandre i et konstruktivt samarbeid, noe alle involverte parter omtaler som meget positivt. Erfaringene med X-art er også gode både med hensyn til organisasjonenes interesse for kunstfag som lærings- og fritidsaktivitet, den kompetansen deltakerne har utviklet, og hvordan de nå tar den i bruk i sitt arbeid. Det treårige programmet ble avsluttet i desember 2011, med noe lokal oppfølging og workshops også i de to påfølgende årene.

Våre lokale samarbeidspartnere melder om et stort behov for fortsatt kompetanseutvikling, både mht å rekruttere og utdanne flere musikkarbeidere, og å utvikle høyere kompetanse blant dem som allerede har deltatt i prosjektet. Dette bekreftes av organisasjons- og skoleledere vi har kontakt med i regionen som er svært interessert i videre kompetanseutvikling for sine lærere, både for tidligere deltakere i X-art samt nye deltakere⁶. NMH har nå søkt om økonomisk støtte til en videreføring og videreutvikling av utdanningsprogrammet fra Utenriksdepartementet. Vi ser behov for flere typer kompetanseutvikling for ulike målgrupper i det videre arbeidet, for det første innenfor musikk og musikkdidaktikk for lærere og helse- og sosialarbeidere. Med tanke på at disse ikke har hatt noen grunnleggende opplæring i musikk gjennom sin oppvekst og skolegang, vil kompetanseutviklingen innen musikk være et langsiktig arbeid, og behovet for skolering generelt stort. For det andre er det behov for kompetanseheving i didaktikk for musikere som arbeider med kulturaktiviteter

4 NGO: Non-Governmental Organization (ikke-statlige organisasjoner)

5 Se kapittel 2 for informasjon om samarbeidsorganisasjonene

6 Se også evalueringsrapporten: *X-art, a culture education program from Norway to Lebanon 2009–2011*. (2012) FORUM for kultur og internasjonalt samarbeid

for barn og unge uten noen form for pedagogisk skoling. For det tredje er det behov innenfor musikk som spesialpedagogisk verktøy for spesialpedagoger. I tillegg er det behov for spesielle rekrutteringstiltak for ungdom med en viss musikkbakgrunn for å skolere dem til å kunne fungere som framtidige instruktører og assistentlærere. For alle målgruppene vil det aktuelle innholdet i opplæringen være oppøving av instrumentale ferdigheter, kjennskap til og forståelse for musikalsk undervisningsmateriale og undervisningsstrategier i musikk, men med noe ulik vektning av komponentene.

Teoretiske perspektiver

Å velge undervisningsinnhold og -aktiviteter er en vesentlig oppgave for musikkpedagoger. Undervisningsinnhold kan ses på som en didaktisk kategori som settes i sammenheng med og i relasjon til andre didaktiske kategorier, noe som gjerne illustreres gjennom den didaktiske relasjonsmodellen (Bjørndal og Lieberg, 1978). Modellen viser nettopp at beslutninger innen en av kategoriene både er avhengig av beslutninger innen de øvrige didaktiske kategoriene og samtidig får betydning for valg og beslutninger innen disse kategoriene.

Som jeg nevnte innledningsvis ønsker jeg å diskutere perspektiver som kan knyttes til undervisningssituasjonen gjennom spørreordene *hvorfor*, *hvem* og *hvor*. *Hvorfor* vil her handle om begrunnelser for valg av undervisningsinnhold, ulike legitimeringsargumenter og mål for undervisningen i X-art. *Hvem* vil på mange måter være knyttet til den didaktiske kategorien forutsetninger, her forstått som deltakerne i X-art sine forutsetninger. *Hvor* vil i stor grad være relatert til den didaktiske kategorien rammefaktorer, men her fokuserer jeg særlig på konteksten og dens betydning.

Innhold, kontekst og forutsetninger – *hva*, *hvor* og *hvem*

Jeg har i tråd med Hanken og Johansen (2013) valgt å bruke begrepet *innhold* både om lærestoff og læringsaktiviteter, fordi jeg anser læringsaktiviteter som en sentral del av innholdet i musikkpedagogisk virksomhet. Jeg mener at dette blir særlig aktuelt i denne konteksten ved at å spille, synge, danse, lytte og komponere utgjør sentrale ferdigheter det må trenes på for å realisere målene for utdanningsprogrammet og for å utvikle den nødvendige musikkfaglige kompetanse hos deltakerne.

Den didaktiske kategorien *rammefaktorer* betegner ulike betingelser for den pedagogiske virksomheten (ibid.). Dette kan være fysiske rammer, som tilgang til utstyr og instrumenter eller økonomi, organisatoriske rammer som tid eller sammensetting

av grupper, og mer uformelle rammer som forventninger, tradisjoner og kulturelle perspektiver. Jeg kommer i stor grad til å fokusere på kontekstens betydning, og det blir derfor aktuelt å ta inn perspektiver på religiøse tradisjoner som utdanningsprogrammet foregår i og må forholde seg til. Som nevnt innledningsvis foregår X-art i en muslimsk religiøs og kulturell tradisjon. Diana Harris (2006) skriver i *Music education and muslims* at musikk fører til etiske dilemma for noen muslimer og dette er noe som bør anerkjennes som en utfordring. I arbeid med musikkundervisning med muslimer er det mange utfordringer man kan møte, siden musikk ofte oppfattes som *haram* (synd) i noen miljøer. Ulike holdninger til musikk innen islam kan knyttes til ulike tolkninger av religiøse skrifter og hva som blir omtalt der og ikke (ibid.). Oppfatninger kan variere fra at all omgang med musikk ikke er anbefalt eller til og med forbudt, at det er greit under visse forhold, i visse sammenhenger og med visse instrumenter til at musikk ses som viktig for mennesket generelt. Blant muslimer eksisterer det med andre ord en rekke ulike meninger som peker i ulike retninger (ibid.). Det blir derfor krevende til en hver tid å forstå eller håndtere utfordringer som oppstår på bakgrunn av religiøse overbevisninger for oss som kommer fra en annen kultur og et annet tankesett. Ikke desto mindre blir dette aspekter som det må tas stilling til på en eller annen måte ved valg av undervisningsinnhold og gjennomføring av undervisningen.

Forutsetninger kan knyttes til den didaktiske kategorien *elevforutsetninger* (Hanken og Johansen, 2013), men må i denne sammenhengen forstås som forutsetninger hos deltakerne i X-art, og dermed ikke hos elever i tradisjonell forståelse. Det vil derfor være mest aktuelt å fokusere på deltakernes individuelle forutsetninger knyttet til tidligere erfaringer og ferdigheter innen musikk og undervisning, samt sosiokulturelle forutsetninger der det i denne sammenhengen blir viktig å reflektere omkring deltakernes ulike livsforhold som henholdsvis palestinere og libanesere. Dette vil kunne komme til syne i form av for eksempel ferdigheter innen språk eller generelt utdanningsnivå. Forholdet og dynamikken mellom de to folkegruppene vil også kunne få betydning ved at libaneserne kan tenkes å representere noe som palestinerne ønsker; nemlig frihet til å bosette seg der de vil, muligheter for utdanning og yrkesliv, og demokratiske rettigheter for å nevne noe. Dette kan være faktorer som vil kunne utgjøre en viktig del av deltakernes forutsetninger og påvirke mer motivasjonsmessige og emosjonelle forhold i undervisningssituasjonen. Deltakernes yrkesrolle eller arbeidssituasjon; om de er sosiallærere, førskolelærere i barnehage, allmennlærere i barneskole eller aktivitetsledere i fritidsaktiviteter og hvilken institusjon de kommer fra, vil også være forhold som kan plasseres i kategorien forutsetninger.

Begrunnelser - *hvorfor*

Begrunnelser for musikk foregår i et samspill mellom forventninger utenfra (samfunn, skole) på den ene siden, og de mulighetene som finnes i måter å beskjeftige seg med musikk på og musikken selv på den andre siden (Nielsen, 1998). Legitimeringsargumenter for musikkpedagogisk virksomhet kan deles inn i tre grupper: legitimering med utgangspunkt i kulturarven, med utgangspunkt i individet og med utgangspunkt i samfunnet (Hanken og Johansen, 2013). Disse ulike begrunnelsene kan på ulike måter relateres til motsetningen mellom å forstå musikkundervisning som oppdragelse *til* eller *gjennom* musikk, som videre kan knyttes til motsetningene mellom materiale og formale dannelseteorier (Hanken og Johansen, 2013; Nielsen, 1998), der materiale dannelseteorier setter undervisningsstoffet i sentrum og danningen foregår ved at eleven «tar opp i seg» lærestoffet. Slike begrunnelser kan plasseres under begrepet oppdragelse *til* musikk (Hanken og Johansen, 2013; Nielsen, 1998). Det sentrale innen formale dannelseteorier er at mennesket *formes* til å få noen bestemte egenskaper (ibid.), og undervisningsinnholdet og musikken begrunnes dermed i dets muligheter til å utvikle ønskede egenskaper hos elevene, og får dermed status som middel.

Legitimering med utgangspunkt i *kulturarven* handler om å argumentere for musikk for å bevare og overføre kulturarven (Hanken og Johansen, 2013). Utfordringer med en slik posisjon blir å definere hva som inngår i kulturarven, der kulturarven både kan dreie seg om et visst repertoar, men også om ulike aktivitetsformer. Her finner vi også argumenter som tar utgangspunkt i musikk som kulturfenomen, men som ikke er knyttet til kulturarven, som for eksempel musikkundervisningens betydning for utvikling av kulturell identitet. Legitimering med utgangspunkt i *samfunnet* knyttes til argumenter om at musikkpedagogisk virksomhet har betydning fordi den angår og virker inn på samfunnet som *samfunn*. Her finner vi både argumenter med tanke på at musikkpedagogisk virksomhet får en viktig samfunnsbevarende funksjon (ibid.), samt argumenter om musikkundervisningens mulighet til å forandre samfunnet til det bedre. Slike argumenter kan kobles til kulturell identitet, og viktige begrunnelser for musikkundervisning i en slik tankegang kan være at den kan bidra til ulike gruppers selvforståelse, fellesskap på tvers av ulikheter og en bedre forståelse og toleranse overfor andre gruppers kulturelle uttrykk (ibid.) Legitimering med utgangspunkt i *individet* kan handle om å styrke utviklingen av det allsidige og hele mennesket ved at musikken kan ha en særlig mulighet til å nå inn til menneskets følelsesliv eller at musikk utvikler vår fantasi og iverksetter vår evne til selvvirksomhet (Nielsen, 1998). Musikken som middel for selvuttrykk blir gjerne framhevet som et argument her, samt at musikkundervisning utvikler sider ved elevene som kan ha betydning for deres framgang i andre fag og sammenhenger (Hanken og Johansen, 2013). Dette

kan for eksempel handle om intellektuell utvikling, kreativitet, samarbeidsevne og motorikk. Andre argumenter innen denne typen begrunnelser fokuserer på utvikling av konsentrasjon og hukommelse, å få erfaring med samarbeid og å innordne seg og å ta hensyn. Musikken tillegges i slike forståelser en sterk sosialiserende effekt, og musikkundervisning vil ut fra en slik tankegang kunne tillegges stor nytteverdi (ibid.). På den andre siden vil det kunne hevdes at verdien av musikk i utgangspunktet springer ut av musikkens vesen, der det estetiske er det sentrale. Estetiske erfaringer kan i seg selv gi viktige begrunnelser for musikkpedagogisk virksomhet ved at verdien ikke ligger i dens praktiske hensikt, men derimot i den innsikten, tilfredsstillelsen og gleden den frambringer, og må forstås som et mål i seg selv. Gjennom estetiske erfaringer kan dermed musikkpedagogisk virksomhet gi mulighet for en allsidig personlighetsutvikling.

Det vil imidlertid svært sjelden være snakk om et enten eller i forhold til undervisning *til* eller *gjennom* musikk. Det er de færreste som går inn for å fokusere på det musikalske materialet alene, og å danne et menneske ved hjelp av musikk uten overveielse over selve det musikalske innhold foregår oftest i terapeutisk sammenheng (Nielsen, 1998).

Metodiske perspektiver

I denne teksten brukes utsagn fra et intervju med en av deltakerne i X-art som eksempler på ulike perspektiver som blir drøftet.

Faten, som er blitt intervjuet, er palestiner og har bodd i flyktningleiren Rashedieh i hele sitt liv. Hun har deltatt i musikkprosjektet i kultursenteret (BAS) i leiren, der hun har lært å spille saxofon og synge. Da X-art ble etablert ble hun plukket ut til å delta. Faten jobber nå som sosialarbeider og lærer i barnehagen i kultursenteret, i tillegg til at hun utdanner seg til førskolelærer. Faten fungerer også som assistentlærer i musikkprosjektet i Rashedieh og leder noen musikkaktiviteter i speidergruppa i senteret. Gjennom prosjektet har Faten blitt en ressursperson som brukes på mange felt.

Intervjuet ble gjennomført i Libanon våren 2013, hadde form som et halvstrukturert forskningsintervju (Kvale, 1997), og ble gjennomført ved hjelp av en arabisk-engelsk-språklig tolk. Jeg stilte spørsmål på engelsk som tolken oversatte til arabisk, og så ble svarene oversatt direkte tilbake til meg. Intervjuet ble planlagt med utgangspunkt i at jeg ønsket å følge opp flere deltakere i X-art for å undersøke på hvilke måter deltakerne har gjort bruk av musikklererkompetansen de har oppøvd. Jeg har så langt bare gjennomført det ene intervjuet som varte i omtrent 45 minutter. Jeg transkriberte intervjuet i etterkant og analyserte det med utgangspunkt i følgende forskningsspørsmål:

- Hvilket undervisningsinnhold bruker Faten?
- Hvilke kompetanser mener Faten å ha ervervet gjennom X-art?
- Hva slags utfordringer møter Faten i sitt arbeid med musikkundervisning?
- Hvordan begrunner Faten bruk av musikk i sin hverdag?

Å bruke tolk i intervjusituasjonen vil nødvendigvis kunne være en mulig feilkilde, men i og med at også Faten selv snakker relativt godt engelsk, tror jeg at hennes erfaringer og opplevelser har blitt tydelig formidlet. I transkriberingsprosessen har jeg valgt å moderere språket fra en muntlig til skriftlig form, uten at meningen i teksten har blitt endret. Jeg har valgt å beholde utsagnene på engelsk når jeg gjengir dem i denne teksten for å unngå ytterligere utfordringer i en oversettelsesprosess.

I tillegg til å undervise i X-art programmet har jeg jobbet med musikkaktivitetene i flyktningleiren Rashedieh og vært veileder og lærer for de norske musikk lærerstudentene som reiser til Libanon. Jeg vil dermed kunne representere både kompetanse og makt i møte med Faten. Jeg representerer også en kultur preget av frihet for enkeltindivider, gode muligheter til utdanning og jobb, og god velferd. Jeg har derfor prøvd å være oppmerksom på min egen rolle både i gjennomføringen og analysen av intervjuet. Det er likevel en viss fare for at Faten har gitt de svarene hun tror jeg har ønsket. Dette er også en av grunnene til at jeg har valgt kun å bruke resultater fra intervjuene som eksempler som kan bidra til økt forståelse for mine egne erfaringer fra utdanningsprogrammet.

Jeg vil også understreke at jeg har intervjuet kun en deltaker fra X-art, og at jeg dermed ikke har belegg for å si noe generelt om X-art deltakernes oppfatninger i disse spørsmålene. Faten, som jeg har intervjuet, kan heller ikke ses på som representativ for resten av X-art gruppa ved at hun selv har vært deltaker i musikkaktivitetene i Rashedieh i mange år, og dermed har mer egenerfaring med musikk som klingende fenomen enn mange av de øvrige deltakerne i X-art. Ikke desto mindre vil utsagnene kunne gi verdifull innsikt i erfaringene og opplevelsene fra en av deltakerne i X-art.

Å velge undervisningsinnhold i en fremmed kultur og ukjent kontekst

I det følgende vil jeg presentere og diskutere valg av undervisningsinnhold i utdanningsprogrammet med utgangspunkt i perspektiver på *begrunnelser, forutsetninger og konteksten / rammer*.

Begrunnelser

I løpet av de tre årene X-art har pågått har vi flere ganger hatt samtaler med deltakerne om hva slags aktiviteter og innhold de ønsker seg og ut fra hvilke begrunnelser. Et hovedargument ser ut til å være musikkens og musikkaktivitetenes nyttefunksjon. Nyttefunksjon har i denne sammenhengen dreid seg om flere ting. For det første har deltakerne ønsket aktiviteter og materiale som de raskt kunne ta i bruk i sitt arbeid med barn og unge. For det andre ble det uttrykt et behov for aktiviteter som kan bidra til læring i andre fagområder som for eksempel engelsk eller matematikk. Dette kan eksemplifiseres gjennom følgende utsagn:

I can, by music, reach to the children. I use music like a kind of means to let the children understand things they are supposed to learn, because they will understand it more than in classical way of teaching. [...] I use music when teaching math and other subjects because the children in kindergarten will understand it more. [...] I think it is difficult for the children in classical teaching. But through music they can catch the idea directly, they like it, it's like a kind of game for them. (Faten)

Musikk trekkes her nærmest fram som en undervisningsmetode eller måte å tilnærme seg et fagstoff på. Utsagnet kan også være et eksempel på at bruk av musikk i andre fag kan bidra til økt motivasjon for læring mer generelt. Det er imidlertid uklart *hvordan* musikken her er tenkt brukt for at ungene skal lære i andre fagområder. Andre typer begrunnelser som kan relateres til denne tankegangen er at musikkaktiviteter ses på som et middel til avkobling og variasjon fra den øvrige undervisningen eller aktivitetene. Følgende utsagn fra Faten eksemplifiserer dette:

I use music in order to the children not feel boring.

For det tredje ser det ut som deltakerne gjerne begrunner musikkundervisning med at musikk kan bidra til utvikling av mer generelle evner og egenskaper hos barn; som samarbeid, selvtillit, kreativitet eller koordinasjon. Faten sier:

Music builds the self confidence. At the beginning you will be afraid, but when you study and train well, you will not be afraid and you can do it. Of course it builds self confidence.

Her kobles musikk til selvtillit, men det har i møte med deltakerne i X-art også vært fokusert på egenskaper som samarbeid, kreativitet og koordinasjon, for å nevne noen.

Vi har relativt sjelden møtt argumenter som direkte knytter seg til perspektiver på oppdragelse *til* musikk. Dette må ses i sammenheng med den kulturelle og religiøse konteksten vi opererer innenfor, noe som vil kunne føre til at mer pedagogiske begrunnelser for musikkundervisning blir mest sentrale. Det kan imidlertid heller ikke slås fast at deltakerne *ikke* anerkjenner musikkens egenverdi da dette på en måte blir uaktuelle problemstillinger i konteksten. Det kan derimot være med utgangspunkt i musikkens egenverdi at musikk i denne konteksten også knyttes til dens muligheter til å nå inn til menneskets følelsesliv. Dette kan dreie seg både om at musikk kan bidra til å skyve det som er vanskelig i bakgrunnen, og en tro på at musikkutøvelse fører til bestemte positive følelser som glede. Faten sier:

I think that the children are very happy when they are doing music.

Som vi ser finner vi i stor grad begrunnelser for musikkundervisning som kan plasseres i en pedagogisk sammenheng der musikken ses på som middel til læring i andre fag eller som middel til å utvikle ønskede egenskaper hos barn. Disse argumentene eller begrunnelsene for musikkundervisning kan i hovedsak plasseres innenfor området oppdragelse *gjennom* musikk.

Kontekstens betydning

Med tanke på konteksten og rammefaktorer velger jeg å fokusere på kulturelle og religiøse aspekter, inkludert perspektiver på kjønnsroller, fordi jeg mener at disse perspektivene bidrar til å gjøre denne konteksten særegen. Rammer knyttet til samfunn og religion blir i denne framstillingen særlig aktuelle, og herunder perspektiver på musikkundervisning og islam der kjønnspektiver inngår.

Som tidligere nevnt er det liten tradisjon for musikkopplæring i skolen og samfunnet forøvrig, både for de libanesiske og palestinske kulturene i vårt nettverk. Å utøve musikk er av mange muslimer sett på som *haram* (synd), selv om det hersker svært ulike syn også blant muslimer. Uansett blir det vesentlig å velge innhold der både valg av sjanger, instrumenter og tekstlig materiale beveger seg innenfor det som kan godtas av deltakerne. Denne typen problemstillinger kan videre knyttes til perspektiver på kjønnsroller, som kan eksemplifiseres gjennom et utsnitt fra det gjennomførte intervjuet (I = intervjuer, F = Faten):

I: Do you meet any difficulties in working with music being a Muslim?

F: Of course the people talk about that I sing, because music in Islam is haram; it is not a good thing to do, especially for women. And I have hijab.

I: What do you mean – especially for women?

F: I have hijab,

B: Yes – and how does that affect your role in doing music?

F: A woman who has hijab, it means she has to follow the rules of the religion, and when she is a musician - a singer - it is haram. But, from my heart I want to be a singer, and I want it, and I don't care about what people say. And I sing in this center, and not outside. And of course I sing good things about Palestine, and songs with good purpose. I sing good songs, traditional songs and folksongs. And music the same: nothing bad, everything good.

Vi ser her at det anses som problematisk å være kvinne og musiker/sanger, men at det er akseptert så lenge musikken utøves og brukes innenfor en gitt kontekst; i en pedagogisk sammenheng innenfor kultursenterets virksomhet. Ikke desto mindre mener jeg dette utgjør et sentralt bakteppe for arbeidet med musikkundervisning i denne konteksten og dermed også for valg av undervisningsinnhold i utdanningsprogrammet. Med tanke på at alle deltakerne i X-art, bortsett fra en, er kvinner, vil alt innholdet måtte bevege seg innen pedagogiske begrunnelser hvis vi skal ta Fatens utsagn som rettesnor. Begrunnelser for valg av undervisningsinnhold blir på denne måten tettere relatert til perspektiver på kultur, tradisjoner og religion enn det vi er vant til i musikk lærerutdanning i Norge. For å eksemplifisere dette ytterligere kan det nevnes at vi nylig har fått reaksjoner på bruk av saksofon som instrument i forbindelse med en av våre studentkonserter, fordi dette ble sett på som *haram*. Etter en del samtaler ble det likevel akseptert at vi brukte dette instrumentet.

Deltakerne i X-art har svært ulike muligheter for å kunne øve instrumentale ferdigheter hjemme mellom samlingene, på grunn av tilgang til utstyr. De aller fleste palestinerne som deltar har ikke jevnlig tilgang til for eksempel gitar. Videre er rekkevidden og mengden av utstyr som de ulike deltakerne møter og har tilgang til i sin hverdag i arbeid med barn og unge svært varierende. Palestinerne som bor i flyktningleiren Rashedieh og er involvert i aktivitetene i kultursenteret der, vil ha helt andre muligheter med tanke på utstyr gjennom norske bidrag til bl.a. innkjøp av utstyr nettopp i denne leiren, sammenlignet med andre flyktningleire.

Deltakernes forutsetninger

Deltakerne i X-art er som tidligere nevnt både palestinere og libanesere. Disse to folkegruppene representerer svært ulike livsvilkår både med tanke på boforhold, økonomi, helseomsorg, og ikke minst muligheter til skolegang, utdanning og jobb. Det er dermed, totalt i X-art, en gruppe med mennesker med svært ulik bakgrunn og ulike forutsetninger, noe som krever at undervisningsinnholdet i stor grad rommer muligheter for tilpassing til den enkelte.

I forhold til musikk lærerutdanning i Norge, er en av de store forskjellene at deltakerne i Libanon har lite eller ingen tidligere erfaringer med musikk i sin egen skolegang og opplæring. Det blir dermed avgjørende å velge innhold som bidrar til å utvikle og øke deltakernes egne ferdigheter innen musikkutøvelse og omgang med musikk, bl.a. inkludert instrumentale ferdigheter. Samtidig bør innholdet kunne bidra til å utvikle deltakernes didaktiske og metodiske kompetanse i musikkundervisning. Dette kan være innhold som for eksempel bærer i seg muligheter til å lære om prinsipper for rotasjon eller bruk av instrumenter, gehørbasert opplæring, eller å gå fra klingende materiale til teoretisk forståelse, for å nevne noe. Også innen didaktisk kompetanse finner vi store variasjoner innad i gruppa, der de libanesiske deltakerne alle er lærere i det libanesiske skolesystemet og gjerne har ulike typer lærerutdanning, mens de palestinske deltakerne er knyttet til kultursentrenes virksomhet som sosiallærere, barnehagelærere, aktivitetsledere innen speiderbevegelsen, instruktører for drop-out barn eller i forbindelse med etter skoletidaktiviteter. Palestinerne har dermed ikke nødvendigvis lærer- eller førskolelærerutdanning som bakgrunn. Dette skaper ytterligere utfordringer i å kunne velge et innhold som innehar muligheter til å imøtekomme den enkelte deltakers behov for utvikling ut fra sine forutsetninger, og som kan bidra til at deltakerne får en kompetanse som har verdi i deres hverdag i møte med barn og unge.

Hva slags innhold har vi dermed valgt i disse tre årene?

Som vi ser er det mange faktorer som har påvirket valg av undervisningsinnhold i X-art, og jeg har i teksten særlig fokusert på faktorer som skiller seg fra musikk lærerutdanning i Norge.

I Libanonprosjektet som helhet har det av norske musikkpedagoger blitt utviklet et relativt variert undervisningsmaterieell. Det er utarbeidet 3 Cd-er⁷ med sanger og

7 - Storsve, V. og Barg, P. (2009). *Sing and dance and play along*. (EPS-023 2009) CD utgitt av Forum for kultur og internasjonalt samarbeid med støtte fra NMH.

låter som utgjør et slags kjernestoff, fulgt av flerbruksarrangementer på flere av disse sangene og låtene. Dette materialet brukes også i stor grad i musikkundervisningen for barn og unge i flyktningleiren Rashedieh. Materialet har også blitt supplert ut fra ønsker og behov underveis, i forhold til å gjøre bruk av stoff fra deltakernes egen kultur, innen dans, musikkteori og andre dimensjoner som har bidratt til deltakernes kompetanseutvikling. I tillegg har vi også tatt i bruk en god del musikalske leker og kreative og skapende aktiviteter. Det kan se ut som denne typen aktiviteter imøtekommer deltakernes ønske om å kunne ta aktivitetene nesten rett inn i sitt arbeid. I slike aktiviteter krever det ikke så mange ferdigheter av «læreren» som det for eksempel gjør innen gitaropplæring. Å oppøve deltakernes instrumentale og mer generelle musikkfaglige ferdigheter er et langsiktig arbeid som også krever en del egeninnsats av deltakerne mellom samlingene.

Diskusjon

Som vi har sett dreier begrunnelser for innholdsvalg, fra deltakernes ståsted, i hovedsak om å se musikken som et middel for å nå andre pedagogiske mål i musikkopplæring med barn og unge, eller for å utvikle noen mer generelle egenskaper. Hvorfor blir dette perspektivet så tydelig i denne konteksten? For det første tenker jeg at dette bl.a. kan relateres til prosjektets kobling til arbeid innen mental helse og at musikkaktivitetene i Libanonprosjektet som helhet ganske tidlig ble knyttet til dette arbeidet. Videre er den første skolen som innførte musikkundervisning som resultat av prosjektet en skole for barn med nedsatt funksjonsevne, og det var med disse elevene de første musikkaktivitetene ble igangsatt. På denne skolen har etterhvert musikkaktivitetene spredd seg slik at alle barna på skolen får musikkundervisning ukentlig. Ved at prosjektet på denne måten har hatt en relativt nær kobling til musikk i en terapeutisk sammenheng vil det være mer nærliggende å bruke musikken som middel til å nå andre mål. Selv om både Libanonprosjektet som helhet, og det spesifikke utdanningsprogrammet X-art helt klart er musikkpedagogiske prosjekter, vil det kanskje likevel være naturlig at argumenter knyttet til musikken som middel blir de mest aktuelle også i utdanningsprogrammet. For det andre må den store bevisstheten omkring oppdragelse *gjennom* musikk ses i sammenheng med samfunnsmessige

- Storsve, V. og Barg, P. (2005). *Sing and dance and play Sambalele*. (EPS A-014 2005) CD utgitt av Forum for kultur og internasjonalt samarbeid.

- X-art, a cultural education program from Norway to Lebanon. Addition to the x-art report 2009-2011. CD utgitt av Forum for kultur og internasjonalt samarbeid med støtte fra NMH.

og religiøse aspekter. Som vi har sett er det ulike holdninger til bruk av musikk og musikkutøvelse innen islam, og vi har opp gjennom årene møtt flere motforestillinger mot musikkutøvelse på ulike arenaer. Nettopp derfor har det blitt en farbar vei å argumentere for musikkens bruk i pedagogisk sammenheng, og slik også bidra til å sikre at deltakerne i X-art ikke møter ytterligere motforestillinger i sin hverdag. Her kan det imidlertid være betimelig med refleksjoner om det er etisk riktig at vi, fra vår vestlige kultur, skal påtvinge «vår» argumentasjon, vår overbevisning om musikkens verdi i et samfunn der man finner så vidt mye motstand mot dette. Her blir det imidlertid viktig å understreke at vi gjennom våre innholdsvalg og undervisning presenterer noen perspektiver på musikk som det er opp til den enkelte å ta videre. X-art har vært et frivillig tilbud, og evalueringsrapporten fra programmet viser at det er positive holdninger til ytterligere utvikling også blant lederne i de ulike organisasjonene. Evalueringsrapporter som har blitt gjennomført viser at deltakerne og lederne for de ulike organisasjonene i aller høyeste grad er positive til prosjektet og gjerne ønsker å bidra og delta i en eventuell videreutvikling av utdanningsprogrammet. Vi møter med andre ord nå heller ønske om utvidelse av programmet enn motforestillinger.

I hvilken grad vi skal jobbe for kulturelle endringer, eller prøve å ignorere hindringer knyttet til kulturelle og religiøse aspekter, kan bl.a. relateres til perspektiver på kjønn. Vårt utgangspunkt, forstått som lærere fra Norge, er at kvinner og menn skal ha like muligheter og rettigheter, innforstått like mulighet til å foreta valg om utdanning, yrke og deltakelse i ulike typer aktiviteter. Her prøver vi dermed å framstå som gode rollemodeller og som representanter for en kultur der kvinner og menn stort sett har de samme mulighetene og rettighetene. Dette utfordres bl.a. gjennom at kvinner kan spille instrumenter som kvinner tradisjonelt ikke spiller i en libanesiske kontekst. Dette fokuset har vi også med oss i musikkaktivitetene i Rashedieh. Videre blir det viktig at vi ikke aksepterer, men heller undrer oss over, den kjensgjerning som Faten peker på i intervjuet – at en kvinne ikke skal være musiker eller sanger. Dette kan ses i lys av perspektiver på kulturelle menneskerettigheter der det med henvisning til FNs menneskerettighetskonvensjon og UNESCOs konvensjon om kulturelt mangfold kan slås fast at alle har rett til å delta i samfunnets kulturelle liv, nyte kunst, og rett til å oppleve, uttrykke og videreutvikle egen kultur⁸.

Hvilket undervisningsinnhold eller hva av stoffet vi har jobbet med i X-art har så deltakerne valgt å jobbe videre med i sin hverdag og hvorfor? Det at prosjektet, forstått som det helhetlige Libanonprosjektet inkludert X-art, har strukket seg over flere år, har gitt oss mulighet til å være oppmerksomme på hvilket innhold det jobbes med i de ulike undervisningssituasjonene mellom samlingene. Vi har ikke satt av tid

8 Se kapittel 11

til å reise rundt til den enkelte organisasjon og X-art deltakere for å diskutere eller observere dette, men gjennom samtaler og observasjon av noen, har vi likevel litt innblikk i dette. Vi merker store forskjeller i hvilken grad deltakerne gjør bruk av materiell og kompetanse fra X-art. For det første virker det som dette er avhengig av i hvilken grad de faktisk har musikkundervisning, eller har klart å etablere noen musikkaktiviteter der de har sitt virke. Det er videre avhengig av i hvilken grad deltakerne har tilgang på lokaler og utstyr, og i hvilken grad lederne og organiseringen i de ulike organisasjonene faktisk legger til rette for musikkaktiviteter. For det andre ser det ut som det er knyttet til i hvilken grad deltakerne opplever mestring i møte med undervisningsstoffet. For det tredje handler det om i hvilken grad deltakerne klarer å ta utgangspunkt i våre eksempler, i den forstand at vi driver med eksemplærisk undervisning, og gjøre aktivitetene og innholdet til sitt eget og samtidig tilpasse dem til den enkelte elevgruppe. For det fjerde kan det kanskje knyttes til i hvilken grad deltakerne, i alle fall palestinerne, opplever at stoffet kan tenkes å bidra til å opprettholde og styrke den palestinske kulturelle identiteten. Som vi så fra intervjuet med Faten er dette ganske viktig for henne. Og det er jo mulig at prioritering innen materialet presentert i X-art kan relateres til slike perspektiver. For det femte ser det ut som, med utgangspunkt i observasjoner av Faten, at det musikalske materialet som deltakere møter flere ganger – gjennom studentbesøk, eller at vi instruerer det med ungene, eller at vi instruerer det med ungene slik at det fungerer som modell-læring, har fått økt levedyktighet. Dette kan ha sammenheng med at i tillegg til å lære aktivitetene selv, så har det blitt tydeligere hvordan aktivitetene kan brukes i møte med barn og unge. Imidlertid blir det også vesentlig ikke bare å vurdere hvilket materiale som har hatt verdi med utgangspunkt i en tenkning om stoffets direkte nyttefunksjon, og at materiale som ikke brukes videre ikke har en verdi. Aktiviteter og undervisningsstoff kan på mange måter ha en personlig verdi i å utvikle deltakernes musikkfaglige kompetanse, uten at de har hatt mulighet til å ta tak i dette i møtet med barn og unge.

Avsluttende kommentar

En hovedmålsetting med utdanningsprogrammet X-art har vært å bidra til kompetanseheving av palestinske og libanesiske lærere og sosialarbeidere bl.a. innen bruk av musikk i opplæringen av barn og unge. I tillegg til kompetanseheving i Libanon har utdanningsprogrammet også bidratt til å utvikle kompetansen hos de som har vært involvert fra Norge. Ikke minst har deltakelse i utdanningsprogrammet X-art bidratt til økt refleksjon omkring sentrale perspektiver innen feltet flerkulturell

musikkundervisning, økt vår kompetanse om arabisk og muslimsk kultur, utvidet forståelsen for bruk av språk i musikkundervisning i tillegg til at vi har blitt utfordret med tanke på begrunnelser for musikkpedagogisk virksomhet. Deltakelse i X-art har også bidratt til verdifull kompetanse og erfaring på hvordan musikk og andre kunst- og kulturuttrykk kan bidra til å minske motsetningene og forskjellene mellom ulike etniske og religiøse folkegrupper, som libanesere og palestinere.

Referanser

- Bjørndal, B. og Lieberg, S. (1978). *Nye veier i didaktikken*. Oslo: Aschehoug.
- Hanken, I.M. og Johansen G. (2013). *Musikkundervisningens didaktikk*. 2. utg. Oslo: Cappelen Akademisk Forlag
- Harris, D. (2006). *Music Education and muslims*. England: Trentham books Limited
- Kvale, S. (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Oslo: Gyldendal Akademisk
- Nielsen, F. V. (1998). *Almen Musikdidaktikk*. København: Akademisk Forlag